

лексичному – «мислиться», а на синтаксичному – «відчувається». Успішність перекладу полягає у вмінні зберегти цей комплекс взаємодіючих ефектів, не руйнуючи гармонію між формою й змістом. Завдяки цьому український читач сприймає твір не як переклад, а як повноцінний художній текст, у якому живе той самий страх, що дихає зі сторінок оригіналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарова В. Особливості вербалізації англomовної емотивно-маркованої лексики в художніх текстах. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 48. Т. 1. 2021. С. 47-51.
2. Кінг С. Мертва зона. Київ: Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1998. 562 с.
3. Парнус К. Синтаксичні граматичні трансформації. Соціально-гуманітарні студії: інновації, виклики та перспективи: матеріали I Міжнародної наукової конференції (Житомир, 2023 р). С. 176-179.
4. King S. Dead zone. New York City: Viking Press, 1979. 392 p.

Чихарівський Валентин

Науковий керівник – доц. Караневич Мар'яна

КОД ДЕТЕКТИВА: СПРИЙНЯТТЯ ОБРАЗУ ЕРКЮЛЯ ПУАРО В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ

Художній переклад – це один із ключових механізмів міжкультурної комунікації та обміну інформацією, що забезпечує взаємодію цільового читача чи аудиторії з оригінальним твором. Варто зазначити, що процес перекладу виходить за рамки звичайного відтворення смислової організації вихідного тексту та вимагає від перекладача власної творчої інтерпретації. У цьому випадку індивідуальний стиль та манера, а також стилістичні вподобання перекладача та його схильність до креативного відтворення першоджерела вважаються визначальними факторами, що мають значний вплив на кінцевий результат.

Ця динаміка досить помітно простежується під час роботи з канонічними творами та їх аналізу. Персонажі в цих романах часто набувають статусу архетипів. Яскравим прикладом, що визначає зазначену динаміку є детективний жанр у своїй теперішній формі, адже він зазвичай зосереджується на художньому образі слідчого. Унікальний набір властивостей та ознак детектива або його «код» – слугують структурним ядром та поєднують в одне ціле ключові концепти названого жанру, а саме «таємницю» та «розслідування».

Таким чином, від того, наскільки адекватно перекладач «декодує» художній образ центрального персонажа, залежить якість розуміння читачем першотвору, що зумовлює та підкреслює актуальність нашої роботи.

Отже, метою нашої розвідки є визначення та дослідження лінгвостилістичних засобів, які формують унікальний «код детектива» Еркюля Пуаро в романі Агати Крісті «Вбивство у «Східному експресі», а також виявлення своєрідності його інтерпретації в українському перекладі, автором якого є А. Сметюх [2].

Серед вітчизняних досліджень, присвячених вивченню проблеми художнього образу персонажа, слід насамперед виокремити колективну працю Т.О. Цепенюк, І. Я. Ваврів та І. А. В. Дзюбановської [3], в якій автори зазначають, що «для створення образу персонажа автор художнього твору використовує експліцитні й імпліцитні засоби і прийоми. До експліцитних автори зараховують пряму вказівку на риси характеру, вік, національність, професію, освіту, соціальний статус персонажа тощо. Імпліцитні засоби дещо ширші і включають «різноманітні стилістичні прийоми, використання в мовленні персонажів функціонально-зabarвленої лексики, сленгізмів, діалектизмів, і засобів, що вимагають від читача/глядача додаткової фонові інформації для їх інтерпретації (алюзії, прецедентні тексти та імена і т.д.)» [3]. Наведене теоретичне розмежування є ключовим для розуміння «коду детектива» Еркюля Пуаро. Його експліцитний код насправді очевидний і його легко відтворити у перекладі (бельгієць, детектив, педантичний тощо). Водночас його імпліцитний код набагато складніший: іншомовні вкраплення, мовленнєвий етикет та виняткова точність висловлювань.

Важливим також є дослідження Б. В. Кравчука [1] щодо діалогів у художніх творах, які є першоджерелом інформації про образ, характер та моральні цінності персонажів. Дослідник зазначає, що діалоги виконують важливу роль у формуванні художніх образів героїв. «У цьому випадку читач сприймає мовлення персонажа так, як його подає автор у творі, без авторських коментарів, і в результаті у читача складається певне враження про особистість персонажа. Розуміючи діалог персонажа, читач не тільки звертає увагу на пряме значення реплік персонажа, але й помічає підтекст діалогу, розуміє, чому і з якою метою це було сказано» [1, с. 15].

Слід наголосити, що образ детектива – Еркюля Пуаро, який майстерно відобразила Агата Крісті, посідає особливе місце серед ряду детективів у літературних творах ХХ століття та вирізняється своєю надзвичайною впізнаваністю та канонічністю образу. Він постає перед читачем не лише у якості ікони детективного жанру, а й винятковим культурним кодом, який демонструє раціональний підхід до розгадки таємниці злочину, скрупульозну логіку, увагу до дрібниць та тонкий гумор.

Встановлено, що найбільш очевидно та впізнаваною особливістю мовлення та складовою «коду» Еркюля Пуаро є безупинне використання французьких слів та висловів в англomовному оточенні. Так, у романі Вбивство у «Східному експресі» часто зустрічаються оціночні судження про інших персонажів – “Elle est jolie, et chic” [4, с. 19] (укр. Прекрасна та вишукана дама [2]), вигук “Enfin!” [4, с. 8] (укр. Нарешті [2]) та лаконічні фрази, як “C’est entendu” [4, с. 28] (укр. Зрозуміло [2]).

Іншою частиною «коду детектива» є його унікальна, дещо театральна манера спілкування, а також формула ввічливості. Пуаро зазвичай не звертається до оточуючих за іменем, натомість використовує такі форми, як “Monsieur” [4, с. 19, 20], “Mon ami” [4, с. 99], які

А. Сметюх [2] зазвичай інтерпретує «Мсьє» (іноді «Містер») [2] та «Мій друже» [2] відповідно. Такі висловлювання – невід’ємна частина його образу «джентльмена старої школи».

Іншомовні вкраплення, притаманні обом частинам «коду» Еркюля Пуаро в оригінальному творі миттєво ідентифікують його як іноземця, що маркує його як представника іншої культури. Таким чином, читач першотвору сприймає його як справжнього іноземця, що працює в незнайомому для себе середовищі. Водночас А. Сметюх зазвичай вдається до стилістичної нівеляції та адаптації тексту. Суть висловів зберігається, але унікальні мовні маркери іноземця зникають. Тобто для українського читача він звучить більш «одомашнено» та зрозуміло. Однак, ввічливість та стриманість Пуаро зберігаються, а також підкреслюють його інтелектуальну манеру спілкування.

У процесі дослідження було також встановлено, що іншою складовою лінгвістичного портрета Пуаро є виняткова точність його висловлювань та психологічна відвертість. До прикладу, коли детектива запитують про пасажирів потягу, він одразу виділяє об’єктивні факти: “Assuredly, they are Americans” [4, с. 13] (укр. Звісно [2]). А. Сметюх вдається до вилучення, проте, зважаючи на контекст, це не вплине на розуміння суті українським читачем.

Водночас, така точність часто супроводжується вражаючою відвертістю. Класичним прикладом є діалог з одним із пасажирів: “If you will forgive me for being personal – I do not like your face, M. Ratchett,” he said [4, с. 20] (укр. Якщо ви не образитеся на мене, я вам відповім – мені не сподобалися ви, містер Ретчетт [2]). Водночас, в манері спілкування Пуаро можна помітити і його вміння делікатно висловлювати думки про людей: “You are a strong character, Mademoiselle”, said Poirot gently. “You are, I think, the strongest character amongst us” [4, с. 20] (укр. Ви доволі сильна жінка, мадемуазель, – люб’язно сказав Пуаро. – Думаю, що серед нас ви найсильніша персона [2]). Викладене вище демонструє, що Еркюль Пуаро не лише детектив, але й постає перед читачем першотвору як психолог. Він робить дуже точні і впевнені висновки про характер людей. Це створює враження, що Пуаро надзвичайно прониклива людина та справжній знавець своєї справи, який бачить сутність людей. У перекладі А. Сметюха [2] помітно адекватне відтворення оригінального «коду детективу»: «сильна жінка» та «найсильніша персона» [2] вдало передають зміст та надають перекладу відтінку формальності, що притаманний Пуаро.

Загалом, аналіз результатів дослідження дав можливість виявити та проаналізувати лінгвостилістичні засоби формування «коду детектива» Еркюля Пуаро. Було з’ясовано, що цей «код» становить складний механізм, який об’єднує експліцитні та імпліцитні компоненти. Аналіз показав, що застосування перекладачем таких перекладацьких стратегій, як стилістична нівеляція та адаптація спричиняє «одомашнення» оригінального художнього образу. Отже, можна дійти висновку, що «код детектива» є динамічним явищем, який може змінюватися під впливом індивідуального стилю перекладача. Перспективами подальших досліджень може бути зіставний аналіз перекладацьких стратегій, що застосовуються під час відтворення «коду»

різних канонічних детективів, до прикладу Еркюля Пуаро та Шерлока Голмса, в українській перекладацькій практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравчук Б. В. Лінгвопрагматичні особливості творення мовленнєвого портрету Консуело (у діалогії Жорж Санд «Консуело» та «Графиня Рудольштадт»: порівняльний аналіз). Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 91 с.
2. Крісті А. Вбивство у «Східному експресі»; пер. з англ. Андрія Сметюха [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3414> (дата звернення: 30.10.2025).
3. Цепенюк Т. О., Ваврів І. Я., Дзюбановська І. А. В. Мовленнєвий портрет персонажа художнього твору в оригіналі і перекладі [Електронний ресурс]. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2021. № 49, том 2. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.49-2.41> (дата звернення: 31.10.2025).
4. Christie A. Murder in the Orient Express. Harper Paperbacks. 2018. 137 p.

*Русіна Каріна-Марія
Науковий керівник – доц. Дацків Ольга*

РОЗВИТОК УМІНЬ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА КРЕАТИВНОСТІ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Сучасна освіта потребує розвитку в учнів умінь аналізувати, робити висновки та генерувати нові ідеї. У цьому контексті формування критичного і креативного мислення набуває особливого значення, адже саме ці вміння забезпечують готовність молоді до життя у швидкозмінному, інформаційно насиченому світі. Розвиток цих якостей особливо актуальний у профільній школі, де учні готуються до самостійного життя та професійної діяльності. Уроки іноземної мови, завдяки своєму комунікативному та культурологічному потенціалу, є ідеальним середовищем для формування цих інтелектуальних здібностей.

Концепція, яка лежить в основі сучасного терміну «критичне мислення», була закладена Дж. Дьюї у 1910 році у праці «Як ми думаємо». Е. М. Глейзер, аналізуючи праці Дж. Дьюї і розвиваючи його концепцію рефлексивного мислення, у 1941 році запропонував термін «критичне мислення» [7]. У сучасному світі «критичне мислення» визначається як процес аналізу, оцінки та синтезування інформації для формування обґрунтованих логічних висновків. Це складне явище, що передбачає використання розумових стратегій і операцій високого рівня для прийняття зважених рішень. Критичне мислення зосереджене на судженнях, заснованих на логіці та доказах, розумінні ситуації, а не на емоціях чи припущеннях [2].

У педагогіці критичне мислення – це набір розумових навичок, які дозволяють учням ефективно опрацьовувати інформацію з різних джерел. Воно включає аналіз, порівняння, синтез та оцінку даних, а також здатність визначати проблеми, формулювати запитання, висувати припущення, зважувати варіанти і, врешті, робити обґрунтований вибір та приймати свідомі рішення [1, с. 70]. Завдяки розвинутим умінням критичного мислення учні можуть здобути інтелектуальну незалежність і отримати можливість приймати зважені, обдумані рішення, вирішувати складні проблеми й завдання і є більш відкритими до різних точок зору.